

ԿԱՐԻՆԵ ՀԱԿՈՒՅԱՆ

Հայ-ռուսական (սլավոնական) համալսարանի իրավունքի և քաղաքականության ինստիտուտի միջազգային և եվրոպական իրավունքի ամբիոնի հայցորդ

ԿԱՅՈՒՆ ՉԱՐԳԱՅՄԱՆ ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԸ ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ- ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ

Մարդկային հասարակությունը ներկայումս զարգանում է տեխնոգեն քաղաքակրթության պայմաններում, որտեղ մարդն ինքն իրեն անգնահատելի մասշտաբներում հակադրել է բնական միջավայրին: XX-XXI դարերի սահմանագծին շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության արդյունքները հասան այնպիսի չափերի, որ մարդն իր գործունեությամբ արդեն դարձավ վտանգավոր ինքն իր համար: Պատմությունից հայտնի է, որ էկոլոգիական աղետները, վերածվելով տարաբնույթ ճգնաժամերի, բազմիցս են նպաստել նույնիսկ քաղաքակրթությունների կործանմանը:

Կայուն զարգացման հայեցակարգը ժամանակակից աշխարհի միջազգային հարաբերությունների նոր պարադիգմ է, թեև այն իր արմատներով հասնում է մինչև XX դարի սկիզբը, երբ մարդը և բնությունը սկսեցին դիտարկվել որպես մեկ միասնական ամբողջություն: XX դարը նշանավորվեց նրանով, որ դարասկզբին հայտնի ռուս ակադեմիկոս Վ.Ի.Վերնադսկու կողմից առաջ քաշվեց ռոսֆերայի /նոոլոգիայի/ տեսությունը, որը հանդիսանում է կայուն զարգացման հայեցակարգի սկզբնաղբյուրը: Ռուսական գիտական դպրոցների առանձին ներկայացուցիչներ կայուն զարգացման հայեցակարգի սաղմեր են տեսնում անգամ Կ.Է. Ցիոլկովսկու տեսության մեջ: Վերջինս առաջարկում էր գալակտիկայի մյուս մոլորակներն էլ բնակեցնել, քանզի մարդկության զարգացման այդժամանակյա տեմպերը արդեն վտանգում էին Երկիր մոլորակի վրա կյանքի գոյությունը¹: Նման եզրահանգումը անշուշտ ֆանտաստիկայի ոլորտից էր, սակայն այն հիմնավորվում էր մոլորակի բնակչության թվի երկրաչափական աճով և դրանով պայմանավորված՝ նաև շրջակա միջավայրի այլափոխությամբ: Սակայն, ինչպես հիմնավոր կերպով նշվում է գրականության մեջ, XX դարում բռնկված

երկու համաշխարհային պատերազմները կասեցրին գիտության այս ոլորտի զարգացումը՝ առաջին պլան մղելով քայքայիչ պատերազմների անթույլատրելիության և Երկրի վրա խաղաղության ու անվտանգության ապահովման խնդիրը:

XX դարի 70-ական թվականները կարելի է բնութագրել որպես միջազգային էկոլոգիական իրավունքի զարգացման բեկումնային ժամանակաշրջան: Հանրահայտ Հռոմեական ակումբն առաջինն էր, որ անդրադարձավ շրջակա միջավայրի և տնտեսական ու դեմոգրաֆիական հիմնախնդիրների հարաբերակցությանը: 1972թ. նշանավորվեց նաև այն հանգամանքով, որ Հռոմի ակումբի կողմից լույս տեսավ «Աճի սահմանաչափեր» աշխատությունը: Այն մեծ աղմուկ առաջացրեց, քանզի այդ աշխատության մեջ առաջ քաշված գաղափարներում անմիջականորեն նշված էր, որ բնական ռեսուրսները անսպառ չեն, և եթե շարունակվի մարդկության զարգացումը նման տեմպերով, և շրջակա միջավայրի պահպանության ուղղությամբ հրատապ քայլեր չձեռնարկվեն, ապա դրանք կքայքայվեն արդեն մինչև 2000 թվականը, ինչն էլ բնականաբար կհանգեցնի աղետալի հետևանքների²: Նկատի ունենալով, որ Հռոմի ակումբում ներգրավված էին արդյունաբերողներ, դրանք բնականաբար պետք է որ շահագրգռված լինեին իրենց տնտեսական շահով և կուտակված կապիտալի բազմապատկմամբ, սակայն նրանք անձամբ առաջին հերթին ցանկացան մարդկության ուշադրությունը հրավիրել այդ անսահմանափակ աճի բացասական հետևանքների վրա:

Փաստորեն, մարդկությունը գոյատևում է մի մոլորակի վրա, որի բնական ռեսուրսների վերականգնման արագությունը շատ անգամ ավելի դանդաղ է, քան մարդկության կողմից դրա սպառումն է: Ակումբի դիտարկումները պայմանավորված էին

www.lawinstitute.am

Էկոլոգիական և տնտեսական կայունության ներդրման անհրաժեշտությամբ: Ըստ Հռոմի ակումբի՝ պետք է ստեղծվի այնպիսի հավասարակշռված միջավայր, որի պայմաններում մարդն ի վիճակի կլինի և՛ բավարարել իր հիմնական պահանջմունքները, և՛ իրացնել նաև իր ստեղծագործական ներուժը: Էկոլոգիական բարեկեցությունը կախվածության մեջ է գտնվում նաև սոցիալական հավասարակշռվածությունից և կայունությունից: Այդ մոտեցումն, անշուշտ, հատուկ է բացառիկ բարձր մշակույթի և գիտակցության տեր անձանց, որոնց աշխարհայացքը չի սահմանափակվում միայն սեփական կարիքների բավարարմամբ: Այս պրպտումներն էլ հենց սկիզբ դրեցին ժամանակակից քաղաքակրթության ուղու փոփոխությանը: Եվ հենց այդ գաղափարն էլ հետագայում իր զարգացումն ունեցավ կայուն զարգացման հայեցակարգում:

Պետք է կայուն զարգացման համատեքստում դիտարկել նաև 1972թ. «Մարդու շրջակա միջավայրի Ստոկհոլմյան հռչակագիրը», որում թեև անմիջականորեն չէր հիշատակվում «կայուն զարգացում» եզրույթը, սակայն այդ փաստաթղթի նախաբանում ընդգծվում էր այն կապը, որ գոյություն ունի շրջակա միջավայրի պահպանության և սոցիալ-տնտեսական հետամնացության միջև: Հռչակագրի քսանվեց սկզբունքներում ամփոփված են ազատության, հավասարության, խաղաղ գոյատևման, համագործակցության, աղքատության դեմ պայքարի, զարգացող պետություններին աջակցության և մյուս գաղափարները: Չարգացող պետություններում շրջակա միջավայրի հետ կապված խնդիրների մեծամասնությունը պայմանավորված է չափից ավելի ցածր զարգացման մակարդակով: Միլիոնավոր մարդիկ դեռևս ապրում են այնպիսի պայմաններում, որոնք չեն ապահովում մարդու արժանի գոյությունը. նրանք ունեն սննդի և հագուստի, բնակարանի և կրթության, բժշկության և սանիտար-հիգիենիկ սպասարկման կարիք: Այդ իսկ պատճառով զարգացող պետությունները պետք է իրենց ջանքերը ուղղորդեն այդ միլիոնավորների զարգացմանը՝ ելնելով իրենց առաջնահերթ խնդիրներից և շրջակա միջավայրի որակի պահպանության ու բարելավման անհրաժեշտությունից³: Կայուն զարգացման հայեցակարգի ձևավորման էությունը բացահայտելու համար անհրաժեշտ է անդրադառնալ Ստոկհոլմյան հռչակ-

ագրի հատկապես 13-րդ և 14-րդ սկզբունքներին: Մասնավորապես, առավել ռացիոնալ ռեսուրսների կառավարում ապահովելու նպատակով և դրանով իսկ շրջակա միջավայրը բարելավելու ուղղությամբ պետությունները պետք է մշակեն միասնական և համակարգված մոտեցում իրենց զարգացման պլանավորման գործում ապահովելու համար, որպեսզի այդ զարգացումը համապատասխանի շրջակա միջավայրի պահպանության և բարելավման պահանջներին՝ ի շահ այդ պետությունների բնակչության (սկզբունք 13): Ռացիոնալ պլանավորումը հանդիսանում է զարգացման պահանջմունքների և շրջակա միջավայրի պահպանության ու բարելավման պահանջների միջև ցանկացած անհամապատասխանության կարգավորման կարևոր միջոցը (սկզբունք 14)⁴:

Նշված միջազգային փաստաթղթի առնչությամբ հարկ է ընդգծել, որ չնայած ոչ մի պետություն ուղղակի պարտավորված չէ կատարելու հռչակագրային բնույթ կրող այդ փաստաթղթում ամրագրված պահանջները /soft law/, սակայն պրակտիկորեն բոլոր պետությունները, անկախ իրենց գաղափարական, տնտեսական կամ կրոնական առանձնահատկություններից, անհրաժեշտ համարեցին ապագայի շուրջ իրենց պլանները կառուցել և իրենց քաղաքականությունը ուղղորդել՝ հաշվի առնելով հռչակագրում ամրագրված հիմնադրույթները:

Չարգացման գաղափարի արմատավորման և այդ գաղափարը արդեն որպես հայեցակարգ ձևավորվելու հաջորդ փուլը XX դարի 80-ական թվականներն են, երբ արդեն աքսիոմատիկ դարձավ այն կապը, որ գոյություն ունի շրջակա միջավայրի պահպանության ու պաշտպանության և զարգացման միջև: 1983թ. ՄԱԿ-ի նախաձեռնությամբ ստեղծվեց Շրջակա միջավայրի և զարգացման միջազգային հանձնաժողովը, որը ղեկավարում էր Նորվեգիայի վարչապետ, բնապահպանության նախկին նախարար Գրո Հարլեմ Բրունթլանդը⁵: Հանձնաժողովում էին այդ ժամանակների կարկառուն գիտական և քաղաքական գործիչներ, որոնց՝ 1983-1987թթ. ընկած ժամանակահատվածի աշխատանքներն ամփոփվեցին «Մեր ընդհանուր ապագան» վերտառությամբ զեկույցում: Դրանում ամրագրված է շրջակա միջավայրի ոլորտում երկարաժամկետ ռազմավարություն, որը հնարավորություն կտա ապահովել կայուն զարգացումը

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

մինչև 2000 թվականը և դրանից հետո: Ձեկույցը հրապարակվեց 1987թ., և դրանում առաջին անգամ տրվեց «կայուն զարգացում» եզրույթի սահմանումը. *զարգացում, որը բավարարում է ներկա սերնդի պահանջները և առանց վտանգելու ապագա սերունդների կարողությունը՝ բավարարելու սեփական պահանջները*⁶: Այլ կերպ ասած, կայուն զարգացման հիմնական գործոնը, ներկա և ապագա սերունդների կյանքի համար, բարեկեցիկ շրջակա միջավայրն է⁷:

Տնտեսական զարգացումը, սոցիալական զարգացումը և շրջակա միջավայրի պահպանությունը հանդիսանում են կայուն զարգացման փոխկապակցված և փոխլրացնող բաղադրիչները: Կայուն տնտեսական աճը բոլոր պետությունների տնտեսական և սոցիալական զարգացման անհրաժեշտ նախապայմանն է: Նման աճի պայմաններում միայն պետություններն են ի վիճակի բարձրացնել իրենց ժողովուրդների կենսամակարդակը՝ արմատախիլ անելով աղքատությունը, սովը, հիվանդություններն ու անգրագիտությունը: Տնտեսական աճը կարող է աջակցել զարգացմանը միայն այն դեպքում, երբ հաշվի են առնվում հավասարության, սոցիալական արդարության ու էկոլոգիական նկատառումները: Չարգացումը պետք է փոխկապակցվի այնպիսի միջոցառումների հետ, որոնք հնարավորություն են տալիս բարելավել մարդու կյանքի պայմանները և որակը: Չարգացման հիմքում ընկած են առկա բնական ռեսուրսների և էկոլոգիական ներուժի նկատմամբ հոգատար վերաբերմունքը և անխնայ քայքայված շրջակա միջավայրի վերականգնման ձգտումը: Չարգացումը, անշուշտ, ազդեցություն ունի Երկրի էկոլոգիայի վրա:

Կարող ենք առանձնացնել այդ ազդեցության առնվազն երկու դրսևորում. նախ զարգացումն անհնար է առանց բնական ռեսուրսների օգտագործման, և երկրորդ՝ անխուսափելի են արտադրական և այլ գործընթացների ազդեցությունը շրջակա միջավայրի վրա: Չարգացման օպտիմալ արդյունքներին հասնել շրջակա միջավայրին մինիմալ վնաս հասցնելով. ահա սա է կայուն զարգացման հայեցակարգի հիմնական խնդիրը:

Էկոլոգիական ոլորտում զարգացումը կարող է ճանաչվել կայուն հետևյալ երեք պայմանների պահպանման դեպքում. 1. վերականգնվող բնական ռեսուրսների օգտագործումը այն ծավալներում,

որոնք չեն գերազանցում դրանց վերարտադրության տեմպերը, 2. քափոնները և արտանետումները իրականացվում են այնպիսի ծավալներով, որոնք չեն գերազանցում դրանք կլանելու էկոհամակարգի կարողությունը, 3. չվերականգնվող ռեսուրսները օգտագործվում են «գրեթե կայուն» կերպով՝ փոխարինելով դրանք վերականգնվողներով և նոր տեխնոլոգիաների ու նոր հատի ներդրմամբ⁸:

Այսպիսով, 80-ական թվականների ընթացքում քայլ առ քայլ ձևավորվեց ժողովրդավարության վրա հիմնված գլոբալ պլանավորման և կառավարման նոր հայեցակարգ, որն ուղղորդված է դեպի մարդկության հումանիստական նպատակները:

1992թ. Ռիո դե Ժանեյրոյում պետությունները պատմական քայլ կատարեցին երկրագնդի ապագայի ապահովման ճանապարհին՝ ընդունելով «Շրջակա միջավայրի պահպանության և զարգացման հռչակագիրը»⁹ և «XXI դարի օրակարգը»¹⁰: Վերջինս իրենից ներկայացնում է կայուն զարգացման ուղղությամբ գլոբալ գործողությունների համապարփակ ծրագիր: Դրանում կառավարությունները նախանշեցին այնպիսի միջոցառումներ, որոնք հնարավորություն կտեղծեն տնտեսական զարգացման ժամանակակից մոդելը վերադարձնել դեպի շրջակա միջավայրի պահպանությունը և բնական ռեսուրսների վերականգնումը, քանզի հենց վերջիններով է պայմանավորված տնտեսական աճը և զարգացումը: Այդ ուղղությունները ներառում են մթնոլորտի պահպանությունը, կենսաբազմազանության վերականգնումը, ընդերքի քայքայումը և անապատացումը:

Ռիոյի հռչակագրում կրկնվում են Ստոկհոլմյան հռչակագրի առանձին դրույթներ, սակայն դրանք նաև միմյանցից տարբերվում են հիմնական փիլիսոփայությամբ և գաղափարախոսությամբ: Խոսքը Բրունթլանդի զեկույցում ամրագրված կայուն զարգացման հայեցակարգի մասին է, որը միավորել է շրջակա միջավայրի պահպանությունը և զարգացումը: Այստեղ անհրաժեշտ է վկայակոչել Ռիոյի հռչակագրի 4-րդ հոդվածը, համաձայն որի՝ «կայուն զարգացման հասնելու համար շրջակա միջավայրի պահպանությունը պետք է կազմի այդ գործընթացի անբաժան մասը և չի կարող դիտարկվել դրանից բաժան»: Ռիոյի 2-րդ սկզբունքը, որը վերաբերում է շրջակա միջավայրի վրա անդրասահմանային ազդեցությանը, վե-

www.lawinstitute.am

րահաստատում է Ստոկհոլմյան 21-րդ սկզբունքը՝ ավելացնելով միայն «զարգացում» եզրույթը: Այլ հիմնարար դրույթներ է պարունակում 10-րդ սկզբունքը՝ սահմանելով շրջակա միջավայրին վերաբերող և պետական մարմինների տրամադրության տակ եղած տեղեկատվության մատչելիությունը և, որ ամենակարևորն է, որոշումներ կայացնելու գործընթացին մասնակցելու հնարավորությունը, 13-րդ սկզբունքը, որը վերաբերում է էկոլոգիական վնաս հասցնելու դեպքում պատասխանատվությանը և փոխհատուցմանը, և վերջապես 18-րդ և 19-րդ սկզբունքները, որոնք սահմանում են պետությունների պարտավորությունը՝ անհապաղ տեղեկացնելու այլ պետությանը բնական աղետների և արտակարգ իրավիճակների, ինչպես նաև այնպիսի գործունեության մասին, որը շրջակա միջավայրի վրա կարող է ունենալ բացասական ներազդեցություն: Հռչակագիրը ամրագրել է նաև որոշ նոր սկզբունքներ, մասնավորապես՝ կանխազգուշության սկզբունքը /Precautionary principle/ (15-րդ սկզբունք) և «վճարում է աղտոտողը» սկզբունքը /polluter pays principle/ (16-րդ սկզբունք): 17-րդ սկզբունքում սահմանված շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցության գնահատման ինստիտուտը, որը իր մանրամասն կարգավորումն էր ստացել նաև Ռիոյի համաժողովից մեկ տարի առաջ՝ 1991թ., ընդունված «Անդրսահմանային ենթատեքստում շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման մասին» կոնվենցիայում¹¹:

Ռիոյի հռչակագրի մյուս սկզբունքները ավելի շատ քաղաքական բնույթի դեկլարատիվ հիմնադրույթներ են: Դրանք պայմանականորեն կարելի է բաժանել երեք խմբի: Առաջին խմբի սկզբունքները վերաբերում են զարգացմանը և պետություններում աղքատության հաղթահարմանը, երկրորդ խումբը վերաբերում է համաշխարհային տնտեսական կարգերին և առևտրային հարաբերություններին և, վերջապես, երրորդ խումբը՝ հասարակության մասնակցությանը: Վերջինիս մասով կարող ենք հիշատակել նաև 20-22-րդ սկզբունքները, որոնք վերաբերում են կանանց, երիտասարդության և բնիկ ազգաբնակչության մասնակցությանը բնական ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործման, զարգացման և համագործակցության գործում¹²:

Կայուն զարգացման հայեցակարգի կետրոնում մարդն է. նա համախմբում է շրջակա միջավայրի պահպանության, բարեխիղճ օգտագործ-

ման համատեքստում ներկա և ապագա սերունդների պահանջմունքները, կոչ է անում բոլոր պետություններին համագործակցել կայուն զարգացման ապահովման ուղղությամբ: Այս իմաստով պետք է հղում կատարել Հռչակագրի 24-րդ սկզբունքին, համաձայն որի՝ խաղաղությունը, զարգացումը և շրջակա միջավայրի պահպանությունը փոխկապակցված են անբաժան¹³:

Ռիոյի համաժողովում ընդունված մյուս կարևորագույն փաստաթուղթը, ինչպես արդեն նշվեց, «XXI դարի օրակարգն» է, որն էլ հենց կայուն զարգացման հասնելու անհրաժեշտ միջոցառումների ծրագիրն է՝ բաղկացած է 4 բաժիններից. 1. սոցիալ-տնտեսական ասպեկտներ (այդ թվում միջազգային համագործակցություն, աղքատության դեմ պայքար, մարդու առողջության պահպանում և ամրապնդում և այլն), 2. զարգացման նպատակով ռեսուրսների պահպանություն և ռացիոնալ օգտագործում (այդ թվում մթնոլորտային օդի, անտառների, ջրային ռեսուրսների պահպանություն և այլն), 3. բնակչության հիմնական խմբերի դերի ամրապնդում (այդ թվում կանայք, երիտասարդություն, բնիկ ժողովուրդներ, աշխատավորներ և արհմիություններ, հասարակական սեկտոր և այլն), 4. իրականացման միջոցներ (ֆինանսական ռեսուրսներ և մեխանիզմներ, էկոլոգիապես մաքուր տեխնոլոգիաների ներդրում, գիտությունը հանուն կայուն զարգացման, աջակցություն լուսաբանմանը, բնակչության տեղեկացվածությանն ու կադրերի պատրաստմանը և այլն)¹⁴:

XXI դարի օրակարգը կոչ է անում պետություններին ընդունել կայուն զարգացման ազգային ռազմավարություններ, որոնք պետք է մշակվելին հասարակության լայն շերտերի, այդ թվում նաև հասարակական կազմակերպությունների ակտիվ մասնակցությամբ: Երկրների կառավարությունների վրա դրվեց զարգացման այդ նոր ուղղությամբ շարժվելու պարտականությունը, սակայն նրանք պարտավոր են նաև սերտորեն համագործակցել նաև միջազգային կազմակերպությունների հետ: Գլոբալ մասշտաբներում համագործակցության գաղափարը կարմիր թելի մման անցնում է ամբողջ օրակարգի տեքստում:

Ռիոյից տասը տարի անց Յոհանեսբուրգում տեղի ունեցած գլոբալ բարձր մակարդակի հերթական հանդիպման ընթացքում կրկին ընդգծվեց մինչ այդ ընդունված բոլոր բնապահպանական

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

փաստաթղթերում ամրագրված նպատակների ու ռազմավարությունների արդիականությունը: 2002թ. Կայուն զարգացման Յոթանասուրբի հռչակագրում հատուկ ուշադրության կենտրոնում են աղքատության հաղթահարումը, արտադրության և սպառման մոդելների փոփոխությունը, շրջակա միջավայրի պահպանությունը և բնական ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործումը՝ որպես կայուն զարգացման ապահովման գլխավոր նպատակ և մարտահրավեր: Այդ ժամանակահատվածում, փաստորեն, դեռևս չէր վերացել զարգացած և զարգացող պետությունների միջև առկա տնտեսական և սոցիալական վիթխարի տարբերությունները: Մարդկությունը թևակոխեց նոր հազարամյակ, բայց նրանց գոյատևման այդ նվազագույն պայմանները դեռևս պահպանված չեն: Այդ իսկ պատճառով աշխարհի առավել խոցելի հատվածների՝ Աֆրիկայի, Լատինական Ամերիկայի և մի շարք այլ տարածաշրջանների կայուն զարգացման ապահովումը օրհասական խնդիր է:

Յոթանասուրբյան հանդիպումների ժամանակ քննարկեցին նաև մի շարք այլ կարևոր էկոլոգիական խնդիրներ՝ կապված խմելու ջրով չապահովված մարդկանց թվաքանակի նվազեցման, Համաշխարհային օվկիանոսի ձկնային պաշարների վերականգնման, գործարար շրջանակներում կայուն զարգացման նկատմամբ վերաբերմունքի և մոտեցումների ներդրման ու արմատավորման, ինչպես նաև մարդու առողջության համար վնասակար քիմիական նյութերի արտադրության կրճատման հետ:

2002թ. ուշադրության կենտրոնում էր նաև արդյունաբերության այնպիսի ճյուղի զարգացումը, ինչպիսին է էներգետիկան: Եվ դա պատահական չէ, քանզի այլընտրանքային էներգետիկ աղբյուրների հայտնաբերումը և դրա ներդրումը տնտեսության մեջ այսօր ՌԻՈ+20 (2012թ.) փուլի հիմնական ուղղվածությունն է: «Կանաչ տնտեսության» ռազմավարությունը կայուն զարգացման հայեցակարգի նոր դրսևորումն է, որը կրկին հաստատում է շրջակա միջավայրի պահպանության և տնտեսության միջև առկա անքակտելի կապը: Անհնար է, այո՛, ժամանակակից կյանքն առանց արագ զարգացող տնտեսական հատվածի, սակայն անթույլատրելի է նաև բնությունը գոհաբերել հանուն արդյունաբերական շահերի, քանզի դա է հենց այսօրվա և վաղվա սերունդների գոյատևման կարևոր և

միակ նախապայմանը:

Ամփոփելով՝ պետք է ասել, որ համաշխարհային հանրության կողմից ընդունված կայուն զարգացման հայեցակարգը կարելի է համարել հիրավի հաջողված և առաջադիմական պատմական իրադարձություն: Կարելի է ասել նաև, որ այն դարձավ Վ.Ի.Վերնադսկու արդեն հիշատակված մոտաֆերայի (նոդոլոտի) տեսության նյութական և իրավական արտացոլումը: Եվ մինչև հայեցակարգի ձևավորումը, և՛ այսօր առկա Հյուսիսի և Հարավի կամ, ինչպես ընդունված է ասել, զարգացած և զարգացող պետությունների միջև արդյունաբերական զարգացման միջև գոյություն ունեցող բևեռական տարբերությունն է, որ նպաստեց այս հիմնահարցի արդիականացմանը: Շրջակա միջավայրի վիճակի հետ կապված վտանգները դարձան այնքան իրատեսական, որ պահանջում են անհետաձգելի լուծումներ, սկզբունքորեն այլ տեխնիկական քաղաքականություն: Երկիր մոլորակի վրա ապրող ազգաբնակչության երեք քարոզող ապրում է աղքատության պայմաններում, ինչն էլ հանդիսանում է շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցության հիմնական պատճառը: Չևավորվել է պարզ գիտակցություն, որ մարդկանց աղքատության վերացման այլ ճանապարհ չկա, քան նրանց զարգացման տեմպերի արագացումն է: Եվ վերջապես արդեն հռչակվել է, որ հիշատակված այդ բարդագույն խնդիրները լուծել առանց միջազգային հանրության մասնակցության անհնար է: Հնարավոր չէ դրանց վերջը տալ զուտ ազգային մակարդակներում: Այդ իմաստով կայուն զարգացման հայեցակարգը հանդիսանում է մինչ օրս մշակված լավագույն իրատեսական գործիքակազմը, որը հնարավոր է դարձնում հետագա տնտեսական աճը բնական գործընթացների կայուն պահպանության պայմաններում:

- ¹ Տե՛ս Խաչատրյանի «Միջազգային էկոլոգիական իրավունք», Կազանի համալսարանի հրատարակչություն, 2012, թ. 446.
- ² Данилов-Данильян В.И., Лосев К.С. “Экологический вызов и устойчивое развитие”, Учебное пособие, М.: Прогресс-Традиции. 2000, С. 80.
- ³ Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment
<http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=97&articleid=1503>
- ⁴ Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment
<http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=97&articleid=1503>
- ⁵ Process of Preparation of the Environmental Perspective to the Year 2000 and Beyond, A/Res, 38/161, <http://daccess-dds-nu.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/445/53/IMG/NR044553.pdf?OpenElement>
- ⁶ Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future,
<http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>
- ⁷ Բրունոսկիի զեկոլոգիական հրատարակչությունից հետո 1988թ. Ժնևում ձևավորվեց «Մեր կայուն զարգացման համար կենտրոն», որը շարունակում էր աշխատանքները կայուն զարգացման առաջնահերթությունները սահմանելու ուղղությամբ:
- ⁸ Герасимчук И. “Экологическая практика транснациональных корпораций” Москва. 2007, Munich Personal RePEc Archive. <http://mpa.ub.uni-muenchen.de/9906/1/gerasimchuk.pdf>
- ⁹ Report of the United Nations Conference on Environment and Development, Rio Declaration on Environment and Development, A/Conf.151/26 (vol. I), <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>
- ¹⁰ United Nations Conference on Environment & Development, AGENDA 21, <http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>
- ¹¹ Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context,
http://treaties.un.org/doc/Treaties/1991/02/19910225%2008-29%20PM/Ch_XXVII_04p.pdf
- ¹² Aleksandre Kiss, Dinah Shelton, “Guide to International Environmental Law”, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden/Boston, page 40
- ¹³ Rio Declaration on Environment and Development, A/Conf.151/26 (vol. I)
<http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>
- ¹⁴ United Nations Conference on Environment & Development, AGENDA 21, <http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>

РЕЗЮМЕ

Концепция устойчивого развития в контексте международно-правовой охраны окружающей среды

Ключевые слова: устойчивое развитие, охрана окружающей среды, международное экологическое право.

В статье представлена история формирования и развития концепции устойчивого развития, как новой парадигмы международных отношений. Исследование начато с 1970-ых годов, с деятельности знаменитого Римского Клуба. Далее представлены международные Конференции 1992г. и 2002г., созданные под эгидой ООН и международные-правовые акты, принятые в рамках этих конференций.

SUMMARY

The concept of sustainable development in context of the international legal protection of the environment

Keywords: sustainable development, environmental protection, international environmental law.

This article presents the history of the formation and development of the concept of sustainable development as a new paradigm of international relations. The study began with the 1970s, with the work of the famous Club of Rome. Then it is researched the UN Conference, held in 1992 and 2002, as well as international legal acts, adopted in the framework of the conferences.